

11. Chepnikov I. Z glybyn stolit'. Ppo mypotvopchu tendenciju u vzajemnyh Ukraïny i Tupechchny u kontekst i stopii' / I. Chepnikov // Polityka i chas. – 1994. – №7. – S.78–82.

12. Kuron' Ja. Poljaky ta ukraïnci: vazhkyj dialog / Ja. Kuron'. – K.: Duh i Litera, 2012. – 264 s.

Chupriy L. V., Doctor of Political Sciences, PhD in Philosophy, Head of the Center for socio-political studies «Geneza», Associate Professor of Sociology and Political science Department, National Aviation University (Ukraine, Kyiv), chupriy2006@ukr.net

Historical aspects of formation of concept «Intermarium» in the context of the Ukrainian state

The article analyzes the ideas of the Polish, Ukrainian, Lithuanian researchers concerning the realization of the concept «Intermarium», which will contribute to the formation of a powerful political Alliance of the countries of Central and Eastern Europe (Poland, Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia, etc.). It is discussed the concept of Jozef Pilsudski for the formation of a political Alliance of independent countries between the Baltic and Black Sea, his concept of «Promethea». It is examined the views of Ye. G yedrojcz, Yu. Myeroshevs'kiy, Ch. Milosh, Ya. Kuron', who supported the idea of Pilsudski about relatively active assistance to the enslaved people of Russia in gaining freedom and independence. Article analyzes the views of M. Grushvskogo, which proves that the geographical features of Ukraine, namely – the waterway, leading to the communication center – the Black sea, have a significant geopolitical importance and corresponds to Ukrainian national interests. It examines the views of S. Rudnizki, who justified the significance of the Black sea for the development of our country in the historical context and outlined the possible scenarios of Ukraine's development, in anticipation of the establishment of communication through naval channels between the Black, Baltic and Caspian Sea.

Keywords: heo polityka, the Baltic–black Sea Union, Intermarium.

Чуприй Л. В., доктор политических наук, кандидат философских наук, Директор Центра социально-политических исследований «Генеза», доцент кафедры социологии и политологии Национального авиационного университета (Украина, Киев), chupriy2006@ukr.net

Исторические аспекты становления концепта «Междуморья» в контексте украинской государственности

Анализируются идеи польских, украинских, литовских исследователей относительно реализации концепта «Междуморья», что будет способствовать формированию мощного геополитического союза стран Центральной и Восточной Европы (Польша, Украина, Литва, Латвия, Эстония и др.). Рассматривается концепция прометеизма Юзефа Пилсудского относительно формирования геополитического союза независимых стран между Балтийским, Адриатическим, Каспийским и Черным морями. Исследуются идеи Зигфрида Мейсеровица, который внес значительный вклад в разработку программы развития стран Междуморья. Анализируются взгляды М. Грушевского, который доказывает, что географические особенности Украины, а именно – водные артерии, ведут к коммуникационному центру – Черному морю, что имеет важное геополитическое значение и соответствует украинским национальным интересам. Исследуются взгляды С. Рудницкого, который обосновал значение Черного моря для развития нашей страны в историческом разрезе и наметил возможные сценарии развития Украины, предвидя налаживание сообщения через мореходные каналы между Черным, Балтийским морем и Каспием. Анализируются идеи А. Синявского, который детально рассматривает географическое положение Украины в динамике исторического развития, но уже с учетом тогдашних реалий, раскрывая значение территории нашего государства как транзитной, а также достаточно индустриально развитой страны региона.

Ключевые слова: геополитика, Междуморье, геополитический союз, прометеизм.

* * *

УДК 339.924:+334.726

Кравчук О. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры краінознавства, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), kravch.elena@gmail.com

АСЕАН І ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ АЗІЇ: НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГОВОГО ПАРТНЕРСТВА

Аналізуються основні етапи розвитку відносин між Асоціацією держав Південно-Східної Азії та провідними регіональними країнами Східної Азії; окрему увагу надано з'ясуванню впливу цих взаємин на формування системи безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Також йдеться про зародження,

розвиток і поглиблення інтеграційних процесів у регіоні Південно-Східної Азії; розширення складу АСЕАН подано в контексті участі держав регіону в міжнародних відносинах постбіполярної доби. Застосування проблемно-хронологічного підходу й структурно-функціонального аналізу дало можливість дійти висновку про те, що АСЕАН через двосторонній політичний діалог з державами Східної Азії та існуючий механізм міжнародних організацій може брати дієву участь у вирішенні проблем забезпечення миру й безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні й, таким чином, зробити вагомий внесок до справи глобальної безпеки.

Ключові слова: безпека, зовнішня політика, міжнародний тероризм, партнерство, холодна війна.

Міжнародні проблеми глобального й регіонального рівня невинно підштовхують азійські держави до економічної інтеграції, за допомогою якої їхні державно-політичні еліти сподіваються посилити свої позиції в мінливому світі й захистити країни від фінансових потрясінь. Тому в науково-експертному товаристві АСЕАН, за урядової підтримки, було опрацьовано концепцію всеохоплюючого економічного партнерства задля створення зони вільної торгівлі з країнами Східної Азії. Розрахований на 10 років проєкт формування Східно-Азійського співтовариства (САС) був представлений 23 жовтня 2009 р. на 15-му саміті АСЕАН у Таїланді.

Реальності задуму додає той безперечний факт, що регіон Південно-Східної Азії (ПСА) посідає вагоме місце в зовнішньополітичних конструкціях КНР, Японії й Південної Кореї з огляду на свій геоекономічний та геополітичний потенціал, а також тенденцію зростання нетрадиційних загроз. Адже з погляду міжнародної безпеки ПСА є відносно спокійним регіоном, порівняно, наприклад, із Близьким Сходом. Китай проходить у своєму розвитку стадію успішних і результативних ринкових реформ та соціально-економічної модернізації, що змушує його розглядати стабільність у регіоні «Великої Східної Азії» як ключове завдання своєї політики.

Плідна ринкова трансформація та глобалізація економіки КНР дозволила розраховувати на неї як найбільш зацікавленого учасника інтеграційних процесів у регіоні. Китайська модель «чотирьох модернізацій», започаткована в грудні 1979 р. й працююча відтоді в цивілізаційному ключі, дуже нагадувала ту, що виникла трохи раніше в регіоні АСЕАН на основі таких компонентів:

- політична стабільність, забезпечена авторитарною владою;
- економічний динамізм, що впливає з оптимальної комбінації ринку та державного регулювання;
- офіційний націоналізм, який налаштований на зміни й при цьому не відлякує будь-якого іноземного інвестора [1, с. 48–51].

Очевидно, жоден із міжнародних акторів не оцінив трансформацію офіційного Пекіна від маоїстської революційності до реформістської поміркованості Ден Сяопіна, від політизованого мислення в дусі «великих стрибків» до дедалі більш економізованого курсу наступних десятиліть так високо, як лідери «первісної» АСЕАН–5 з їхнім жорстким антикомунізмом. Спостерігаючи як Народний Китай відходить усе далі від лівацької ортодоксії до «нормального» націоналізму, добиваючись успіхів в економіці й перетворюючи тотальні механізми верхівкового контролю в авторитарні, керівники Індонезії, Малайзії, Сінгапуру, Таїланду й Філіппін вже бачили в ньому свого партнера за всією сукупністю політичних і економічних критеріїв.

У супротивному випадкові виявилось б неможливим розширення АСЕАН за рахунок В'єтнаму, Лаосу й Камбоджі, де при владі й досі перебувають партії – прямі спадкоємці Комуністичної партії Індокитаю. Адже саме китайський досвід модернізації переконав засновників АСЕАН, що можливий некатастрофічний, продуктивний вихід із комуністичної системи в їхній власний модуль розвитку. Тому й прийняття «індокитайців» до Асоціації відбувалося лише тоді, коли з'ясувалося, що вони фактично наслідують вибір КНР.

Китай, зі свого боку, старанно врахував уроки конфронтації з країнами АСЕАН 1960–1970-х рр., опанував запропоновані ними «правила гри» й на момент азійської фінансової кризи 1997–1998 рр. запевнив сусідів, що, коли не брати до уваги територіальні суперечності в Південно–Китайському морі, він є цілком прийнятним безпечним партнером.

Тільки–но члени АСЕАН зіткнулися з обвальним знеціненням національних валют (постраждали, втративши 20–60% вартості, практично всі регіональні грошові одиниці, а індонезійська рупія знецінилася в 4 рази), що призвело до паніки серед іноземних інвесторів, як КНР уперше продемонструвала себе в якості держави, відповідальної за весь регіон «Великої Східної Азії», причому не лише завдяки суттєвій фінансовій допомозі країнам ПСА, яка тільки в першій половині 1998 р. склала 4 млрд. США [2, с. 41].

Допомога Пекіна врятувала гонконгський долар, що в свою чергу стабілізувало валютні ринки учасників АСЕАН. Але найбільший внесок в оздоровлення економіки регіону КНР зробила тим, що зберегла стабільність власного юаня, інакше фінансова криза мала б катастрофічні наслідки для країн регіону, а можливо, і для всього євразійського економічного простору. Країни АСЕАН офіційно висловили свою вдячність Пекіну, водночас надавши китайському бізнесові широкі можливості для капіталовкладень. У відповідь на це глава Центрального банку КНР заявив, що «обов'язок Китаю як великої держави – підтримувати фінансову стабільність у регіоні».

Зближення з принципових геостратегічних питань відразу ж відбулося на стрімкому збільшенні товарообігу між КНР і країнами АСЕАН: уже в 1999 р. його обсяг, порівняно з попереднім роком, зріс на 16,9% і склав 24,173 млрд. дол. США. У схемі співробітництва «АСЕАН+3» Китай посів ключову позицію – не того, «кого залучають», а того, «хто залучає» [3, с. 118]. Відтоді правомірність такої «зміни віх» підтверджувалася не лише феноменальними темпами господарського росту КНР, а й перетворенням країни на своєрідний взірць східноазійської політичної культури.

Адже саме за прикладом Китаю та з оглядкою на нього інші азійські держави, що розташовані поза межами АСЕАН, але прагнуть грати на цьому полі, активізували переговори про свободу торгівлі з учасниками Асоціації, підвищили рівень порозуміння з нею, приєднуючись до Балійського договору (як це зробили, після КНР, протягом 2003–2008 рр. Індія, Японія, Пакистан, Республіка Корея, Росія, Бангладеш, Шрі Ланка і КНДР), а також оформили з учасниками АСЕАН відносини «стратегічного партнерства».

Водночас не варто скидати з рахунку й те, що в рамках своєї «Великої стратегії» Китай розглядає здобуття ним

політичного впливу на країни ПСА через економічну залежність регіону як засіб врівноваження та зменшення контролю США над стратегічними регіональними «choke points» (вузькими морськими протоками), через які проходить 80% імпортованої КНР нафти. Потреба в цьому пояснюється тим, що блокування тієї ж Малаккської протоки розглядається американськими аналітиками як найбільш проста і водночас ефективна тактика нейтралізації КНР, оскільки матиме катастрофічні наслідки для економіки Китаю та його збройних сил. З метою протидії таким планам, Китай, паралельно з включенням згаданих «чутливих» районів до радіусу дії свого ракетного арсеналу, працює над створенням із країнами АСЕАН спільної оборонної системи (з можливістю оренди військово–морських баз), що значно обмежило б свободу дій супротивника КНР в цьому регіоні [4, с. 75].

В АСЕАН склалася певна ієрархія впливовості міжнародних центрів сили, які діють у регіоні ПСА: на вищому щаблі знаходяться США та Китай (хоча КНР за деякими позиціями ще наздоганяє Японію), другий ярус займає Японія, до якої підтягується Індія. В цьому контексті провідними політологами–міжнародниками прогнозуються такі можливі варіанти розвитку подій:

1) КНР самостійно або за погодженістю зі США (якщо між офіційними Пекіном і Вашингтоном виникне домовленість щодо глобального розподілу сфер впливу) прагнучим позбавити Індію та Японію південно–східно–азійського стратегічного простору в тихоокеансько–азійській безпековій конфігурації. З метою створення контрбалансу таким спробам останніми роками відбувається нарощування стратегічного та військового партнерства між Індією та Японією, враховуючи, серед іншого, підтримку ними ідеї багатополусної безпеки в АТР в цілому [5]. Тому Пекін від самого початку прагнув обмежити кількість учасників Східно–Азійського саміту, а Японія виступила з пропозицією запрошення на нього Індії, а також Австралії, Нової Зеландії та інших країн, щоб «розмити» досить міцні позиції Китаю (на думку Пекіна, так само як і Японія, ці країни здатні проводити там проамериканську лінію).

2) Індія стане самостійним і самодостатнім центром впливу в ПСА, альтернативним як щодо Китаю, так і Японії;

3) стримування Китаю в регіоні на основі існуючого військово–стратегічного партнерства США з Японією, Тайванем і Південною Кореєю, а також за рахунок посилення стратегічного партнерства між Індією та США, включаючи можливе отримання американськими військовослужбовцями доступу до індійських військових баз та інфраструктури;

4) на думку австралійського оглядача А. Бойда, АСЕАН і далі відіграватиме роль буферу між конфліктуючими інтересами Китаю, Індії та Японії, однак центр тяжіння угруповання поступово переміщуватиметься в бік КНР. Водночас динамічне співробітництво між АСЕАН та Китаєм призведе до покращення політичних відносин та відкладання вбік проблем територіальних претензій, а відтак – виступатиме чинником регіоноутворення [6].

Останніми роками в ПСА спостерігаються дві паралельні тенденції в сфері безпеки: 1) безпекова взаємодія між державами регіону і позарегіональними державами на двосторонньому рівні; 2) створення

багатосторонніх механізмів безпеки, що, серед іншого, зумовлено посиленням таких нетрадиційних загроз, як піратство, міжнародний тероризм, об'єднання на регіональному рівні екстремістсько-терористичних сил країн Південної та Південно-Східної Азії, природні катастрофи, наркотрафік, торгівля людьми тощо.

Наразі існує об'єктивна зацікавленість південно-східно-азійських країн в об'єднанні ресурсів із позарегіональними державами, включаючи насамперед Китай, задля більш ефективного подолання вищезгаданих загроз та створення регіональної системи кооперативної безпеки. Поряд із цим, глибина інтересу асеановських країн у співробітництві з Індією в безпековій сфері значним чином залежатиме від поведінки КНР в регіоні.

Ще один об'єкт регіональної зацікавленості АСЕАН – Японія вже давно стала моделлю модернізації для країн Східної й Південно-Східної Азії, перетворилась на одного з найбільших торговельних партнерів, найважливіше джерело прямих інвестицій і найціннішого постачальника технологій для всіх економік ПСА. В зв'язку з економічною кризою 2008–2010 рр. Японія виділила багатомільярдні ресурси на підтримку фінансової стабільності в менш розвинених членах АСЕАН. Але на тлі тієї ж фінансової кризи та в процесі подолання її наслідків країни Асоціації сконцентрувалися саме на Китаї як головному економічному стабілізаторові регіону, від якого чекають подальшого зміцнення національної валюти й підтримання високих темпів господарського зростання за рахунок внутрішнього попиту.

Хоча початок взаємин АСЕАН із Японією традиційно датується створенням у листопаді 1973 р. спільного Форуму зі штучного каучуку, офіційні відносини діалогового партнерства були встановлені лише після завершення В'єтнамської війни й проведення Першого саміту АСЕАН на Балі 23–24 лютого 1976 р. В умовах швидкого скорочення військово-політичної присутності США в регіоні Японія охоче брала на себе роль активного партнера у встановленні миру й стабільності в ПСА. Саме в цьому крився сенс доктрини «від серця до серця», проголошеної 18 серпня 1977 р. прем'єр-міністром Японії – Фукудою Такео в його виступі у Манілі. Відтоді офіційний Токіо підтримував усі починання й проекти АСЕАН, створивши Фонд культурного обміну, проводячи регулярні зустрічі глав зовнішньополітичних відомств, скликаючи численні конференції й форуми.

А оскільки й на сер. 2010–х рр. КНР, як і раніше, сприймається в АСЕАН із певним дискомфортом і тривогою, регіональні лідери вбачають у Японії своєрідний «баланс» КНР, що дозволяє Асоціації, з одного боку, стримувати Китай, а з іншого – грати на змаганні Токіо й Пекіна за лідерство у відносинах із АСЕАН. Причому навіть в умовах зростаючого значення китайського чинника в керівних колах Асоціації ніхто не прагне робити вибір між Китаєм і Японією: для них по-своєму важливі обидва економічні гіганти.

На відміну від перших повоєнних десятиліть, коли на Японію в країнах АСЕАН дивилися з недовірою й підозрою, нині ця держава сприймається в громадській думці ПСА більш дружньо й швидше як партнер, що розуміє потреби країн регіону та їхні прагнення. Японська допомога під час азійської кризи 1997–1998 рр. була зустрінута елітами країн АСЕАН зі щирою вдячністю, адже жодна японська корпорація не залишила Асоціацію й

продовжувала працювати, незважаючи на втечу капіталів західних держав. Фінансова допомога Японії також виявилася значною й, головне, вчасною.

Протягом останніх десятиліть Японія продемонструвала обережний і прагматичний підхід до ПСА, кожного разу уникаючи, на відміну від США і Євросоюзу, втручання у внутрішні справи країн АСЕАН. Хворобливі й болочі спогади народів регіону про японську окупацію під час Другої світової (Тихоокеанської) війни та антивоєнна ст. 9 конституції Японії 1947 р. заважали всебічному військово-політичному співробітництву Асоціації з Японією, натомість в інших сферах імперія виявила себе найактивнішим чином. Проголошена в 2002 р. «доктрина Коїдзумі», яка закликала до тіснішої співпраці АСЕАН із Японією щодо розвитку економіки й зміцнення безпеки, була в цілому позитивно зустрінута в країнах ПСА.

Тому на постміністерській зустрічі АСЕАН – Японія в Сінгапурі 23 липня 2008 р. глави зовнішньополітичних відомств країн Асоціації вітали ратифікацію японським парламентом Угоди про всеохоплююче економічне партнерство Японії й АСЕАН та висловилися на підтримку т.зв. «Нової доктрини Фукуди», в якій тогочасний прем'єр-міністр Японії – Фукуда Ясуо (старший син Фукуди Такео) наголосив, що країни Асоціації і Японія мають бути «партнерами, що думають і діють разом, поділяючи «спільний погляд на майбутнє», а наступні три десятиліття мають стати «роками будівництва мостів через прірву, що розділяє азійські країни за рівнем економічного розвитку».

Для досягнення такої мети на саміті було вирішено сформувати групу відомих діячів країн АСЕАН і Японії, що мала виробити рекомендації майбутнього розвитку двосторонніх відносин. На зустрічі особливо виділялася потреба тіснішої співпраці в підвищенні енергетичної ефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії й боротьбі проти епідемій інфекційних захворювань [7]. Хоча притік прямих японських інвестицій в АСЕАН протягом 2006–2007 рр. скоротився з 10,7 млрд. дол. США до 8,9 млрд. дол. США, серед діалогових партнерів Японія залишилася другим головним джерелом інвестицій після Євросоюзу, але першою серед окремих держав.

В оприлюдненій через рік доповіді «групи мудреців» черговому саміту АСЕАН – Японія, який відбувся в жовтні 2009 р. в Таїланді, підкреслювалося, що інтереси обох сторін «співпадають у регіональному й глобальному плані», а це відкриває для них можливість розвивати партнерство й зберігати свої провідні ролі в будівництві Східно-Азійського співтовариства. Довгострокова концепція розбудови цього Співтовариства стала, на думку авторів доповіді, їхньою спільною справою, а «її здійснення повинне перетворитися в головну ціль співробітництва АСЕАН і Японії» [8].

Постійно притягував увагу багатьох політиків АСЕАН і достатньо успішний приклад створення та функціонування СЕС за доби холодної війни. Тому вже в 1990 р. тогочасний прем'єр-міністр Малайзії – Махатхір бін Мохамад запропонував сформувати регіональне об'єднання під назвою «Східно-Азійська економічна група» за участю шести членів АСЕАН, КНР, Японії й Республіки Корея. Вони могли б стати рушіями майбутньої інтеграції в Азії, але пропозиція глави уряду Малайзії тоді не була реалізована внаслідок заперечень США і Японії,

які побачили в ній протидію щойно створеному за їхньою ініціативою форуму АТЕС.

Однак фінансова криза 1997–1998 рр. підштовхнула країни Східної й Південно–Східної Азії до зміцнення регіональної співпраці, й інтеграційні процеси поновилися. Вже 14–16 грудня 1997 р. на другому неформальному саміті АСЕАН у Куала–Лумпурі, за участі представників КНР, Японії та Республіки Корея, було реанімовано ідею прем'єра Малайзії про створення в Східній і Південно–Східній Азії торговельно–економічного блоку, що мав зрівняти позиції цих регіонів з такими регіональними об'єднаннями як Євросоюз та керовані Сполученими Штатами АТЕС і НАФТА.

Відтоді саміти в форматі АСЕАН+3 стали регулярними й проводилися зазвичай після чергових самітів Асоціації, але на поч. XXI ст. інтеграційну ініціативу перехопив Китай. Під час дискусій лідерів АСЕАН і групи АСЕАН+3 народилася ідея провести Східно–Азійський саміт із запрошенням ще трьох країн – Австралії, Нової Зеландії й Індії. З огляду на руйнівні наслідки фінансово–економічної кризи 1997–1998 рр., правлячі еліти країн–учасників АСЕАН дійшли висновку, що без тісної кооперації з найбільшими азійськими економіками, включно зі створенням зон вільної торгівлі з ними, Асоціація не зможе реалізувати свої цілі.

Вже в 2000 р. на саміті АСЕАН+3 на пропозицію південнокорейського президента Кім Те Чжуну була створена Східно–азійська робоча група експертів і видатних діячів із 13–ти країн для розроблення концептуального «Бачення Східно–Азійського співтовариства» (East Asia Vision) й підготовки першого Східно–Азійського саміту. Через два роки в Пномпені була заснована Рада підприємництва САС, виникла спільна мережа електронних комунікацій та ухвалена низка інших заходів із посилення інтеграції в форматі АСЕАН+3.

За підсумками роботи дослідницької групи, що опрацювала конкретні пропозиції стосовно політики, економіки й соціальної сфери, на саміті АСЕАН+3 у В'єтнамі в листопаді 2004 р. було вирішено скликати наступного року в Малайзії Східно–Азійський саміт під егідою Асоціації з тим, щоб у подальшому такі зібрання були прив'язані до самітів АСЕАН. Перший Східно–Азійський саміт відбувся 14 грудня 2005 р. в Куала–Лумпурі в форматі АСЕАН+3 із запрошенням глав урядів Індії, Австралії й Нової Зеландії, після чого почалася робота над проектом створення Східно–Азійського співтовариства (САС) на взірць ЄЕС.

У країнах САС, що формується, нині мешкає більше половини населення планети – майже 4 млрд. чол., але 54% зовнішньоторговельного обігу Асоціації припадає на КНР, Японії й Південну Корею, що визначило серцевину Співтовариства за формулою АСЕАН+3. Таку спонтанну інтеграцію залишилося оформити спільним ринком, але, на відміну від Євросоюзу, промюотери САС вважають, що в Азії вони повні можуть обійтися без спільної військової й політичної стратегії [9]. Координаційним механізмом створення Співтовариства було вирішено зробити Східно–Азійський саміт, який має збиратися щорічно на додаток до самітів АСЕАН, АСЕАН+1 та АСЕАН+3.

Підсумкова декларація Першого Східно–Азійського саміту наголошувала, що він створюється «в форматі АСЕАН+6 для обговорення політико–економічних питань, що становлять спільний інтерес, задля

підтримання миру, зміцнення стабільності й економічного процвітання в регіоні Східної Азії з відкритістю назовні й транспарентністю, з опорою на загальноприйняті норми міжнародного права й спільні цінності та з АСЕАН у якості рушійної сили, що працює в партнерстві з усіма іншими членами Співтовариства» [10, с. 269].

Незважаючи на чергове загострення напр. 2005 р. відносин між КНР, Південною Кореєю та Японією, країни АСЕАН спільно зі своїми північними партнерами погодилися на тому, що майбутнє Співтовариство будуватиметься спершу на базі саме інтеграційного угруповання АСЕАН+3, оскільки на той час воно фактично вже склалося. Таке рішення було безперечним успіхом Китаю й невдачею Індії, уряд якої розраховував на вагомішу роль у процесі паназійської інтеграції. Офіційний Нью–Делі з піднесенням поставився до своєї участі в Східно–Азійському саміті й навіть висловився на користь підписання його учасниками договору про вільну торгівлю, але партнери віддали перевагу на початковому етапі вужчій інтеграційній схемі.

Для КНР створення зони вільної торгівлі з АСЕАН (ще 26 серпня 2007 р. Асоціація заявила, що планує укласти всі угоди про вільну торгівлю з шістьма партнерами по САС до 2013 р., у відповідності з наміченим на 2015 р. завершенням створення Економічної спільноти АСЕАН [11]) і просування в напрямку будівництва САС мотивоване стратегічно й економічно. Зіткнувшись із невизначеністю і змінами в зовнішній політиці США після трагічних подій 11 вересня 2001 р., Китай розгорнув широкий дипломатичний наступ задля поліпшення взаємин із південними сусідами, передусім через АСЕАН+3.

Спираючись на цей новий регіоналізм як на засіб обережності, Китай активно протидіяв потенційним наслідкам важко прогнозованої політики односторонності, яку здійснювали в регіоні США. Причому курс КНР на регіональну інтеграцію не був спробою створення якогось єдиного антиамериканського фронту, чимало учасників АСЕАН, а також Японія й Республіка Корея активно включились у цей процес, переслідуючи власні цілі й інтереси. До того ж спершу в аналітичних колах КНР переважали проекти інтеграції в рамках лише Східної Азії у вузькому розумінні цього географічного терміну – через побудову «вісі Пекін – Токіо». Але досить швидко внаслідок чергового загострення китайсько–японських відносин від такого підходу довелось відмовитися, принаймні на невизначений термін.

Розробники китайської зовнішньополітичної стратегії дійшли висновку, що для КНР буде значно легше почати справу саме з Асоціацією, а створення зони вільної торгівлі Китай – АСЕАН спричинить ланцюгову реакцію в формі двосторонніх угод АСЕАН+1 і поступово призведе до єдиної зони вільної торгівлі в межах Східної й Південно–Східної Азії. Для Китаю принциповим було те, що Асоціація виступала політично більш незалежним об'єднанням, ніж військово–політичні союзники США – Японія й Південна Корея. Крім того, учасники АСЕАН зайняли тверду й недвозначну позицію щодо тайванської проблеми, стійко дотримуючись принципу «одного Китаю». Збереження й зміцнення Асоціації в цілому відповідає геополітичним інтересам КНР, незважаючи на розбіжності з територіальних питань у Південно–Китайському морі.

У кінцевому підсумку в експертному загалі КНР взяла гору думка, що в майбутньому Східно-Азійське співтовариство в економічній площині сформується з кількох зон вільної торгівлі в форматі АСЕАН+1, а зона вільної торгівлі Китай – АСЕАН перетвориться на доцентрову силу всієї азійської інтеграції. В подальшому вона зіллється в одну спільну ЗВТ в форматі АСЕАН+3, а пізніше до неї приєднаються й інші країни діалогового партнерства в міру їхньої готовності. Саме такими були й рекомендації вищезгаданої групи експертів, що напрацювала за дорученням саміту АСЕАН+3 концептуальне «Бачення Східно-Азійського співтовариства» за моделлю ЄС.

Китайський представник у цій експертній групі – директор Інституту азійських і тихоокеанських досліджень Академії суспільних наук КНР професор Чжан Юнлінь, виступаючи в квітні 2003 р. в Токіо на Конференції з питань азійської економічної інтеграції, наголосив, що «з огляду на глибокі політичні розбіжності серед країн Східної Азії метою політичного співробітництва не може бути створення будь-якої наднаціональної регіональної політичної організації, наділеної наднаціональним правом і адміністративною владою як у Європі. Мова може йти лише про створення механізму політичних консультацій, що пом'якшують суперечності й конфлікти та полегшують їхнє вирішення, коли вони виникають чи можуть виникнути. Враховуючи це, справжня цінність східно-азійського співробітництва – це його процес, а не наперед намічена мета. Процес сам породить механізм, який поєднає країни регіону з більш незалежною зацікавленістю й довірою один до одного» [12].

Але й досі всі формулювання стосовно того, що фундатори САС мають на увазі під терміном «співтовариство», залишаються не вповні чіткими. Приміром, у випущеному в 2008 р. японським Центром міжнародних обмінів збірникові статей із проблематики створення Східно-Азійського співтовариства, зазначається: «Співтовариства – це групи держав, які активно взаємодіють, мають близькі інтереси й спільні історичні долі» [13, р. 94].

Звичайно, викликає сумнів спільність історичних доль таких учасників самітів Східно-Азійського співтовариства як Китай і Японія, чи В'єтнам і Камбоджа, але з усіх навмисно туманних формулювань можна зробити висновок, що йдеться дійсно не про створення певної регіональної надструктури європейського зразка, а про власне процес будівництва того, що уявляється як співтовариство за відомим принципом «ціль – ніщо, рух – все». Таким чином, на практиці реалізується той же підхід, що плідно застосовується й до будівництва Спільноти АСЕАН.

Отже, будівництво Східно-Азійського співтовариства немислимо без рівних і гармонійних китайсько-японських відносин, їхнє поліпшення останнім часом було із задоволенням зустрінуте в усіх країнах АСЕАН. В експертному товаристві висловлюються думки, що для дійсної регіональної інтеграції «Великої Східної Азії» одного двигуна – АСЕАН – очевидно замало, й необхідний другий, більш потужний, у складі Китаю і Японії. На другому діалозі експертів Японії, США і країн Азії на тему Східно-Азійського співтовариства, що відбувся в січні 2008 р. в Токіо, японські науковці стверджували, ніби АСЕАН взагалі не є двигуном, а лише

займає тимчасово вакантне місце водія, що вказує дорогу, а двигуни знаходяться в іншому місці, тобто в КНР і Японії, що «прохають водія вести машину обережніше» [14].

Таким чином, швидше всього, країни «Великої Східної Азії» не мають наміру розбудовувати Співтовариство як копію Євросоюзу. Вони віддають перевагу підтримці різних форм преференційного двостороннього і регіонального співробітництва під єдиним поняттям «Східно-Азійського співтовариства», вже випробуваним в АСЕАН. В усякому випадку, є спільне розуміння того, що подальше економічне зростання без просунутої регіональної інтеграції неможливе.

Процес дедалі більше набуває характеру незворотної історичної тенденції: для країн Східної й Південно-Східної Азії вже не стоїть питання, будувати Співтовариство чи ні, питання полягає в тому, як його будувати. Отже, важливий не стільки кінцевий результат, скільки рух до нього, що забезпечує соціальний і міждержавний мир, безпеку та економічне зростання, а відповідно – політичну й соціальну стабільність та збереження при владі політичних еліт і відповідних режимів.

Нині очевидно, що щорічні Східно-Азійські саміти стали новим регіональним форумом, який відіграє істотну роль у підтриманні політичної стабільності й інтеграційних процесів у напрямку створення САС зі своєю суто регіональною специфікою. Протягом останнього десятиліття країни Східної й Південно-Східної Азії довели своє прагнення вивести регіональне співробітництво далеко за межі традиційної міждержавної взаємодії. Зупинити цей процес уже неможливо, незважаючи на весь песимізм і скептицизм, якими він супроводжується.

Список використаних джерел

1. Авторитаризм развития: генезис, функции, перспективы (круглый стол) // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – №5. – С.24–56.
2. Козлов А. А. Особенности внешнеполитической активности КНР в период финансового кризиса в Восточной Азии / А. А. Козлов // Китай и АТР на пороге XXI в. – М.: Наука, 1998. – Ч. I. – С.40–53.
3. Канаев Е. АСЕАН–КНР: новая парадигма отношений в сфере безопасности / Е. Канаев // Проблемы национальной безопасности во внешней политике КНР / Отв. ред. – чл.–корр. РАН Г. И. Чуфрин. – М.: ИМЭМО РАН, 2005. – С.110–122.
4. Володин Д. А. США, Китай и новое военно–стратегическое уравнение в АТР / Д. А. Володин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – №2. – С.74–81.
5. Kapila S. China and the Major Asian States: An Analysis / Subhash Kapila // South Asia Analysis Group, Paper No.945. – 2004, March, the 9th.
6. Kuppuswamy C. S. ASEAN Economy – Dominated by China? / C. S. Kuppuswamy // South Asia Analysis Group, Paper No.1184. – 2004, December, the 10th.
7. ASEAN Chairman's statement on Conference in Singapore 23 July 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.WebNewsWire.com>.
8. ASEAN – Jap EPG [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.15thASEANsummit>.
9. Информационное агентство DV–NEWS. 08.08.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dvnews.com>.
10. АСЕАН в начале XXI века. Актуальные проблемы и перспективы / Л. Е. Васильев [и др.]. – М.: ИД «ФОРУМ», 2010. – 368 с.
11. ASEAN to complete free trade agreements by 2013 // Forbes. – 2007, August the 26th.
12. Zhang Yunling. Toward an East Asian Community. Still a Long Way to Go. Paper Prepared for the Research Institute of Economy,

Trade and Industry (RIETI) International Symposium «Asian Economic Integration: Current Status and Future Prospects», April 22–23, 2002, Tokyo, Japan / Zhang Yunling [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rieti.go.jp.

13. Tanaka H., Liff A. The Strategic Rationale for East Asia Community Building / H. Tanaka, A. Liff // East Asia at a Crossroads / J. Wanandi and T. Yamamoto (Eds.). – Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2008. – P.90–104.

14. Report of the Second Japan–US–Asia Dialogue on «An East Asian Community and United States». January 22, 2008. – Tokyo: The International House of Japan, 2008.

References

1. Avtoritarizm razvitiya: genesis, funktsii, perspektivy (krugly stol) // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya. – 2005. – №5. – S.24–56.

2. Kozlov A. A. Osobennosti vneshnepoliticheskoy aktivnosti KNR v period finansovogo krizisa v Vostochnoy Azii / A. A. Kozlov // Kitaj i ATR na poroge XXI v. – M.: Nauka, 1998. – Ch. I. – S.40–53.

3. Kanajev E. ASEAN–KNR: novaja paradigma otnoshenij v sfere bezopasosti / E. Kanajev // Problemy natsionalnoj bezopasosti vo vneshnej politike KNR / Otv. red. – chl.–korr. RAN G. I. Chufirin. – M.: IMEMO RAN, 2005. – S.110–122.

4. Volodin D. A. SSHA, Kitaj i novoje vojenno–strategicheskoe uravnenije v ATR / D. A. Volodin // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya. – 2006. – №2. – S.74–81.

5. Kapila S. China and the Major Asian States: An Analysis / Subhash Kapila // South Asia Analysis Group, Paper No.945. – 2004, March, the 9th.

6. Kuppuswamy C. S. ASEAN Economy – Dominated by China? / C. S. Kuppuswamy // South Asia Analysis Group, Paper No.1184. – 2004, December, the 10th.

7. ASEAN Chairman's statement on Conference in Singapore 23 July 2008 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostup: http://www.WebNewsWire.com.

8. ASEAN – Jap EPG [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostup: http://www.15thASEANsummit.

9. Informatsionnoje agentstvo DV–NEWS. 08.08.2008 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostup: http://www.dvnews.com.

10. ASEAN v nachale XXI veka. Aktualnyje problemy i perspektivy / L. E. Vasylyjev [i dr.]. – M.: ID «FORUM», 2010. – 368 s.

11. ASEAN to complete free trade agreements by 2013 // Forbes. – 2007, August the 26th.

12. Zhang Yunling. Toward an East Asian Community. Still a Long Way to Go. Paper Prepared for the Research Institute of Economy, Trade and Industry (RIETI) International Symposium «Asian Economic Integration: Current Status and Future Prospects», April 22–23, 2002, Tokyo, Japan / Zhang Yunling [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostup: www.rieti.go.jp.

13. Tanaka H., Liff A. The Strategic Rationale for East Asia Community Building / H. Tanaka, A. Liff // East Asia at a Crossroads / J. Wanandi and T. Yamamoto (Eds.). – Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2008. – P.90–104.

14. Report of the Second Japan–US–Asia Dialogue on «An East Asian Community and United States». January 22, 2008. – Tokyo: The International House of Japan, 2008.

Kravchuk O. A., Ph. D., Assistant Professor of the Country Studies Department of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), kravch.elena@gmail.com

ASEAN and states of the Eastern Asia: setting of the conversational partnership

The article spotlights origin, development and deepening of the integration processes in South–East Asia region; widening of ASEAN's composition is represented in context of region's states participation in international relations of the post–bipolar age. The main stages of relations' development between the Association of Southeast Asian Nations and leading regional states of the East Asia are also investigated; special attention is paid to elucidating of this interaction influence on formation of security system in the Asian–Pacific region. The use of problem–chronological approach and structural–functional analysis made it possible to conclude that ASEAN through political dialogue with states of the East Asia and the existing mechanisms of international organizations can take an effective part in solving the problems of peace and security in the Asian–Pacific region and thus make a significant contribution to the cause of global security.

Keywords: security, foreign policy, international terrorism, partnership, Cold War.

Кравчук Е. А., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры страноведения, Институт международных отношений Киевского национального университета им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), kravch.elena@gmail.com

АСЕАН и государства Восточной Азии: налаживание диалогового партнерства

Анализируется зарождение, развитие и углубление интеграционных процессов в регионе Юго–Восточной Азии; расширение состава АСЕАН представлено в контексте участия государств региона в международных отношениях постбиполярной эпохи. Основные этапы развития отношений между Ассоциацией государств Юго–Восточной Азии и ведущими региональными государствами Восточной Азии также рассмотрены; отдельное внимание уделено выяснению влияния этих взаимоотношений на формирование системы безопасности в Азиатско–Тихоокеанском регионе. Использование проблемно–хронологического подхода и структурно–функционального анализа дало возможность сделать вывод о том, что АСЕАН, через двусторонний политический диалог с государствами Восточной Азии и существующий механизм международных организаций, в состоянии активно участвовать в решении проблем обеспечения мира и безопасности в Азиатско–Тихоокеанском регионе и, таким образом, сделать весомый вклад в обеспечение глобальной безопасности.

Ключевые слова: безопасность, внешняя политика, международный терроризм, партнерство, холодная война.

* * *

УДК 32(328.1–329.05)

Рябой Ю. А.,
ст. викладач кафедри політології,
Коледж Миколаївського національного університету
ім. В. О. Сухомлинського (Україна, Миколаїв),
ryab–08@mail.ru

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПЛЮРАЛІЗАЦІЇ

Питання політичного плюралізму особливо актуально постає на прикладі Чеської Республіки. По–перше важливим моментом суспільних процесів була «Оксамитова революція» 1989 року. В результаті постала нова політична система з реальними атрибутами демократичної держави такими як, багатопартійність, свобода слова, поділ влади. Наступною стадією стало створення двох держав власне Чеської Республіки та Словацької Республіки. Не зважаючи на всі процеси країна стала демократичною державою зі сталою політичною системою, реформованою економікою та повноцінним членством в євроатлантичних структурах. Можна зазначити, що даний приклад є актуальним та корисним для України в процесі її власних реформ.

Ключові слова: Оксамитова революція, плюралістична партійна система, політична еліта.

Як констатує Е. Г. Задорожнюк, партійна мозаїка нагадує структури Чехії, коли та перебувала в складі Австро–Угорщини, у міжвоєнний період, а також в 1945–1948 рр. [1, с. 241]. Дійсно, передумови демократизації політичної системи Чехії були закладені ще у другій половині XIX – початку XX ст.ст., коли одним з результатів розвитку чеського суспільства у складі багатонаціональної держави Габсбургів стало виникнення автономної політичної системи із широким спектром партій та об'єднань. Вони відображали інтереси різних верств суспільства та, переживши розпад австро–угорської монархії, здебільшого збереглися у незалежній Чехословацькій Республіці. Будучи, як і Австро–Угорщина, багатонаціональною державою, міжвоєнна Чехія зберегла специфічну особливість політичного ладу габсбурзької монархії: існування автономних національних політичних підсистем, однією з яких була чеська. Розходження полягало у тому, що у 1918–1938 рр. саме чеська підсистема (і чеські політичні партії як її найважливіший елемент) служила фундаментом республіканського режиму. Це відбилося й у самому